

01 ΠΟΛΙΤΙΚΗ

■ ΤΟΥ ΡΟΥΝΤΙ ΡΙΝΑΛΝΤΙ

Το «κοινωνικό ζήτημα» ως μία ακόμα αναγκαία προϋπόθεση

Η Πρωτομαγιά ως παγκόσμια μέρα της εργατικής τάξης και των αγώνων της έχει πλέον μικρή σημασία για τη συντριπτική πλειοψηφία των κατοίκων της Γης. Αυτή η φθίνουσα πορεία της στη συνείδηση των ανθρώπων ακολουθεί τη μεγάλη κρίση, έως και διάλυση, του παγκόσμιου εργατικού κινήματος. Το εργατικό κίνημα, αφότου έκανε την ορμητική του εμφάνιση στις σύγχρονες κοινωνίες, για μια εκατονταετία (1880-1980) αποτελούσε μια πρωταγωνιστική δύναμη – η οποία επηρέασε αποφασιστικά τις κοινωνικές και πολιτικοοικονομικές εξελίξεις, προκαλώντας μεγάλα προβλήματα και αναδιαρθρώσεις στην οικονομική διαδικασία καθώς οι άρχουσες τάξεις επιχειρούσαν να το αντιμετωπίσουν.

Αυτά που πέτυχε το εργατικό κίνημα δεν ήταν καθόλου λίγα: κατόρθωσε να αλλάξει τον σύγχρονο κόσμο, να βελτιώσει τις συνθήκες εργασίας, να βγάλει από την απόλυτη σκλαβιά τους εργαζόμενους, να πετύχει κοινωνικές παροχές για όλα τα στρώματα που καταπιέζονταν, να δρομολογήσει νέες κοινωνίες μέσα από επαναστάσεις και εξεγέρσεις, να εμπνεύσει μεγάλα εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα, να δώσει πλήγματα στον παγκόσμιο καπιταλισμό και ιμπεριαλισμό.

Ακούγεται περίεργο στις μέρες μας, αλλά μια από τις τελευταίες αναλαμπές του εργατικού κινήματος, ως αυτοτελούς τάξης που παρεμβαίνει καταλυτικά στις εξελίξεις μιας χώρας, εντοπίζεται στην Πολωνία (όπου τώρα δεν έχει απομείνει ίχνος από αυτό, ή μάλλον ό,τι απέμεινε συμμαχεί με τον πιο επαίσχυντο ρόλο στη Δυτική εκστρατεία ενάντια στη Ρωσία) με το κίνημα της «Εργατικής Αλληλεγγύης».

Τρία προβλήματα που δεν επιλύθηκαν

Από όλη την ιστορία του εργατικού κινήματος πρέπει να συγκρατήσουμε πως τίποτα δεν είναι οριστικό και δεδομένο, πως προβλήματα που δεν αντιμετωπίστηκαν ξαναβρέθηκαν στο

προσκήνιο, πως η χειραφετητική του επίδραση δεν ήταν συνεχής και δεν περιλάμβανε πολλές από τις πλευρές της σύγχρονης ζωής. Να θυμόμαστε επίσης ότι η αστική επιρροή ήταν πάντα παρούσα στις γραμμές του, με ποικίλους τρόπους. Πολλά φαινόμενα παραβλέφθηκαν, άλλα υποτιμήθηκαν κι άλλα σνομπάρστηκαν. Το ιστορικό εργατικό κίνημα γνώρισε πολλές μεταμορφώσεις, διάνυσε πολλούς δρόμους, άνοιξε νέες σελίδες στην παγκόσμια ιστορία, αλλά και αναπαρήγαγε σε άλλη μορφή παθολογίες της αστικής κοινωνίας.

Σε γενικές γραμμές, δεν κατάφερε να επιλύσει τρία βασικά, θεμελιώδη ζητήματα:

1) Δεν αποκρυπτογράφησε τη σχέση κεφάλαιο σε βάθος, κι έτσι κινήθηκε σε μια τροχιά «ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων», χωρίς να μετασχηματίζει ριζικά τις παραγωγικές σχέσεις. Το τι συνέβη στις χώρες όπου οικοδομούνταν ο σοσιαλισμός, και η πτωτική τελικά πορεία του, συνδέεται με την μη επίλυση του ζητήματος αυτού, και με την

αναπαραγωγή –μέσα στα πλαίσια αυτών των ειδικών κοινωνιών– στρωμάτων που ευνοούσαν την υιοθέτηση όλων των καπιταλιστικών νορμών στην οργάνωση και διεύθυνση της παραγωγής.

2) Δεν μπόρεσε να απαντήσει με ουσιαστικό τρόπο στο εθνικό ζήτημα. Αντί ουσιαστικής απάντησης υπήρξαν δύο εξίσου κραυγαλέα προβληματικές εκδοχές: Η πρώτη ήταν να αγνοεί τη σημασία του, και να αφήνει έτσι τεράστιο χώρο σε αστικές δυνάμεις να το χειρίζονται. Η δεύτερη ήταν να επιδεικνύει τάσεις εθνικού σοβινισμού και πολιτικές μεγάλης δύναμης ή κόμματος-πατέρα απέναντι σε μικρότερα έθνη ή κόμματα, στο όνομα τάχα της υπεράσπισης του σοσιαλισμού. Η «πανανθρώπινη λευτεριά» δεν φάνηκε να είναι η πραγματική σημαία, παρά τις διακηρύξεις.

3) Δεν μπόρεσε να αποφύγει – αντίθετα, ανέπτυξε σε υπέρτατο βαθμό– τον κρατικισμό σε όλες τις εκδοχές του. Ο κρατικισμός και η ταύτιση κόμματος-κράτους μετατράπηκε σε «ανελευκυστήρα» νέων προνομιούχων στρωμάτων

σε βάρος της κοινωνίας, η οποία το μόνο που έπρεπε να κάνει ήταν να παράγει ότι πρόβλεπε ένα πλάνο... Η παλινόρθωση του καπιταλισμού σε όλες αυτές τις χώρες δεν ήταν λοιπόν ένα κακό συμβάν που έπεσε από τον ουρανό το δίχρονο 1989-1991.

Αντίστοιχα, και το εργατικό κίνημα στις αναπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες γνώρισε μια μεγάλη υποχώρηση και αποσύνθεση.

Η πεντηκονταετία που πέρασε και η αποσύνθεση που επήλθε

Έχουν περάσει κοντά πενήντα χρόνια αφότου ο καπιταλιστικός κόσμος ενεπλάκη σε μια κρίση από την οποία δεν μπορεί να απαλλαγεί, και οι όποιες ανάσες παίρνει δεν του επιτρέπουν να έχει μια ανοδική και ικανοποιητική πορεία. Τα σημάδια των σπασμών του, οι κρίσεις, γίνονται πιο συχνά και αγκαλιάζουν ολόκληρους τομείς (κλασικούς και νέους). Οι επιπτώσεις παγκοσμιοποιούνται πολύ πιο γρήγορα, και όσοι πόλεμοι ή μεγάλες ανακατατάξεις έγιναν δεν έδωσαν την ορμή που

θα ήθελαν οι εκπρόσωποι του συστήματος. Τόσο η κατάρρευση των καθεστώτων της Ανατολικής Ευρώπης όσο και η ενσωμάτωση της Κίνας στην παγκόσμια αγορά έδωσαν μεν ανάσες, αλλά δεν μπόρεσαν να αναζωογονήσουν το γερασμένο καπιταλιστικό σύστημα. Αντίθετα, το βάθεμα της κρίσης οδήγησε σε έναν μεγαλύτερο ανταγωνισμό ανάμεσα σε παλιά και νέα κέντρα, τέτοιον που σήμερα οδηγεί προς έναν πιο γενικευμένο πόλεμο ως «λύση». Όμως μέσα στα 50 χρόνια που μεσολάβησαν έγιναν πολλές και καταγιστικές αλλαγές στην οργάνωση, τον έλεγχο και τη διαδικασία της παραγωγής. Συντελέστηκαν μεγάλες αναδιαρθρώσεις, που συνέβαλαν στην αποδιάρθρωση του εργατικού κινήματος. Επειδή απλούστατα δεν ήταν ουδέτερες εξελίξεις αμιγώς τεχνολογικού χαρακτήρα: όλες οι αναδιαρθρώσεις στην παραγωγή (και κατ' επέκταση στο θεσμικό εποικοδόμημα) στόχευαν στη διάλυση και τον χειρισμό της εργατικής δύναμης ως αυτόνομου παράγοντα, που με τους αγώνες και την πολιτική του έκφραση δημιουργούσε μεγάλα προβλήματα και στην αντιμετώπιση της κρίσης. Μάλιστα από τα πρώτα βήματα της αναδιάρθρωσης (ρηγκανισμός-θατσερισμός) στοχοποιήθηκαν άμεσα οι εργαζόμενοι και όλες οι κατακτήσεις τους σαν όρος για τη συνέχιση της κερδοφορίας και την επιβολή του νεοφιλελευθερισμού σε παγκόσμια κλίμακα. Πρώτα άδειασε το μεγάλο εργοστάσιο, κτυπήθηκαν όλα τα δικαιώματα, διώχθηκαν οι πιο πρωτοπόροι εργαζόμενοι, μεταφέρθηκαν παραγωγικές διαδικασίες σε πολλές χώρες με ανοργάνωτη εργατική τάξη Τροποποιήθηκαν όλες οι εφοδιαστικές αλυσίδες και οι αλυσίδες αξίας τεράστιων παραγωγικών τομέων. Η πληροφορικοποίηση και η ψηφιοποίηση δημιούργησαν νέες περιοχές αξιοποίησης και εκμετάλλευσης της εργασίας, και επιτάχυναν και έκαναν ακόμα πιο ευλύγιστο το κεφάλαιο και τους μηχανισμούς απομύζησης της υπεραξίας. Ο σκέτος διεκδικητισμός των συν-